

Metode ocenjevanja učinkovitosti kriminalističnega preiskovanja

Tjaša Završnik

Namen prispevka:

Namen prispevka je obrazložiti kaj učinkovitost preiskovanja pomeni, kako jo je mogoče meriti in izboljšati. Prispevek se bo osredotočil na primer slovenske policije in prikazano bo, če ima slovenska policija ustrezne metode in mehanizme za spremljanje uspešnosti ter učinkovitosti lastnega dela na področju odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj.

Metode:

Za izdelavo prispevka so bile uporabljene deskriptivna metoda, metoda analize pisnih in internetnih virov ter metoda kompilacije. Za samo primerjavo dejstev in mnenj pa je bila uporabljena komparativna metoda.

Ugotovitve:

Učinkovitost je širok pojem za katerega ne moremo postaviti enotnega merila. Za opredelitev učinkovitosti preiskovanja tako obstaja več kriterijev, kot so npr. kriterij glede na značilnosti predkazenskega in kazenskega postopka, kriterij glede na raziskanost, zadovoljstvo ljudi z delom policije ter uspešnost preiskovanja posameznih vrst kaznivih dejanj. Učinkovitost dela je potrebno vseskozi meriti, slovenska policija pa za merjenje učinkovitosti nima ustreznih metod, saj nima sodobnega informacijskega sistema, prihaja do zavajajočih interpretacij podatkov o policijskem delu ipd.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Kot vse druge organizacije, se tudi policijska trudi, da bi bila pri svojem delu čim bolj uspešna in učinkovita. Povzetek je lahko v pomoč policiji, kaj predstavlja »kritične točke« pri njenem delu in čemu bi bilo potrebno nameniti več pozornosti.

Ključne besede: kriminalistično preiskovanje, učinkovitost, uspešnost, kaznivo dejanje, organi preiskovanja

1 Uvod

Živimo v času, ko v svetu vlada kriza. Vse več ljudi je brezposelnih, revnih, uveljavlja se vedno več varčevalnih ukrepov, kar pa ima seveda velik vpliv na same prebivalce. Pravijo, da gresta kriza in kriminal z roko v roki. Ljudje so brez denarja, živimo pa v času, ko denar predstavlja eno najpomembnejših dobrin v našem življenju. Zato se mnogi obrnejo na »stranpoti«. Težavo pa ne predstavljajo občasne, »majhne« tatvine temveč bolj nevarne oblike kaznivih dejanj, z bolj drznimi storilci. Narašča število kaznivih dejanj z elementi nasilja in vedno večji je porast organiziranega kriminala.

Kriminaliteta se iz dneva v dan spreminja, postaja bolj tehnološko napredna, prikrita, težko dokazljiva. Tem dejstvu pa se mora prilagoditi policija, če želi preiskati kazniva dejanja, prijeti storilce ter preprečevati kriminaliteto. To pa seveda ni najlažje. Uniformirana in kriminalistična policija potrebujeta ogromno znanja za boj proti sodobnemu kriminalu, vendar pa samo znanje

ni dovolj. Potrebujeta tudi dovolj ostale strokovne, tehnične in finančne podpore. Obenem pa se od policije zahteva, da je pri svojem delu uspešna pa tudi učinkovita.

Prvi temeljni pojem omenjen v mojem članku je preiskovanje.

V pojem preiskovanja je zajeta dejavnost policije, državnega tožilca in preiskovalnega sodnika v predkazenskem in predhodnem postopku, ne glede na to, kdaj, kdo, kako ter v kakšni obliki opravlja posamezna dejanja in kakšen procesni pomen imajo. Vanj so torej vključena operativno taktična dejanja policije in preiskovalna dejanja, ki jih opravi policija ali preiskovalni sodnik (Maver, 2004).

Tako opravlja policija operativno, iskalno in pripravljalno dejavnost do sestave kazenske ovadbe, vloga preiskovalnega sodnika pa je dokazna in potrjevalna.

Z izločitvijo policijskih organov iz formalnega kazenskega postopka v predkazenski postopek so želeli zakonodajalci povečati njihovo operativnost ter zagotoviti večjo objektivnost in nepristranskost pri zbiranju in ugotavljanju dejstev in dokazov, s tem, da sta iskanje ter ugotavljanje dejstev popolnoma ločena in razdeljena med več organov. Kljub temu pa se dejavnosti policije in sodnih organov dostikrat prepletajo in dopolnjujejo, tako v predkazenskem kot tudi v kazenskem postopku. V samem postopku ugotavljanja in zbiranja dejstev je potrebna skupna dejavnost policistov, kriminalistov, preiskovalnih sodnikov, izvedencev, državnih tožilcev in raznih strokovnjakov, kajti dejstva je potrebno najprej iskati in odkriti, nato pa spraviti v ustrezno obliko in eno brez drugega ni mogoče oziroma uspešno (Maver, 2004).

Naslednje dva temeljna pojma pa sta uspešnost in učinkovitost kriminalističnega preiskovanja. Jager (2006) v svoji raziskavi uspešnost definira kot »stopnjo«, s katero policija dosega svoje cilje na področju preiskovanja kaznivih dejanj in glede na stopnjo zadanega cilja je policija lahko pri svojem delu bolj ali manj uspešna. Učinkovitost pa naj bi pomenila mero, za obseg stroškov s katerimi policija doseže enoto zadanega cilja. Policija je tako bolj učinkovita pri preiskovanju kaznivih dejanj, ko enoto nekega cilja doseže s čim manj stroški (Jager, 2006).

Policija je pri preiskovanju lahko:

1. uspešna in učinkovita
2. uspešna in neučinkovita
3. neuspešna in učinkovita
4. neuspešna in neučinkovita.

Seveda je najbolj zaželena kombinacija ta, da je policija pri svojem delu tako uspešna kot tudi učinkovita, kar pomeni, da zadan cilj doseže s čim manj stroški.

Za stanje v katerem sovpadata uspešnost in učinkovitost v literaturi še ni samostojnega izraza, zato se običajno govori kar o učinkovitosti nekega delovanja, pri tem pa mislimo kar na kombinacijo uspešnosti in učinkovitosti (Jager, 2006).

2 Kriteriji učinkovitosti kriminalističnega preiskovanja

Da lahko preverjamo ali je določena organizacija uspešna ali ne, potrebujemo cilje, operacionalizacijo teh ciljev, operacionalizirani cilji pa predstavljajo merila, kriterije za ocenjevanje uspešnosti in učinkovitosti (Anželj, 2001).

V nadaljevanju poglavja bom skušala predstaviti in opisati kriterije, ki naj bi prikazovali uspešnost in učinkovitost policijskega dela v zvezi s preiskovanjem kaznivih dejanj.

2.1 Kriterij glede na značilnosti predkazenskega in kazenskega postopka

Kriterij se torej nanaša na same značilnosti preiskovalnega in dokaznega postopka, kajti glede na te značilnosti, različne dokazne standarde ter druge okoliščine, obstaja določena razlika med številom ovadenih, obtoženih in obsojenih oseb. Vsi domnevni storilci, katere odkrije policija niso dejansko tudi obsojeni. Kot uspešno kriminalistično preiskovanje bi torej lahko šteli le primere, ko je odkriti in prijavljeni osumljenec tudi pravnomočno obsojen. Seveda pa na to ne vpliva samo policija temveč tudi drugi organi v kazenskem postopku (tožilstvo, sodišče) (Maver, 2007).

Državno tožilstvo je v svojem poročilu (za leto 2010) zapisalo, da je bilo državnim tožilstvom leta 2010 ovadenih 39343 znanih storilcev kaznivih dejanj. V primerjavi z letom 2009 se je število ovadenih oseb povečalo za 5,7%. Leta 2010 pa se je zmanjšalo število prejetih ovadb zoper neznane storilcev in sicer za 3,3% manj glede na leto 2009.

V letu 2010 pa je narasel delež zavrženih ovadb za 5% (leta 2009 zavrženih 37% kazenskih ovadb zoper polnoletne storilce) in sicer je bilo zoper polnoletne storilce zavrženih kar 42% ovadb. Ovadbe pa naj bi bile zavržene, ker ni bilo zadostne dokazne podlage za utemeljen sum, da je storilec storil naznanjeno kaznivo dejanje, ali če naznanjeno dejanje ni bilo kaznivo dejanje, ali pa so obstajale druge okoliščine, ki so izključevale kazenski pregon.

Zbrani podatki kažejo, da se državni tožilci leta 2010 v zadevah po končani preiskavi zoper 22 % obdolžencev niso odločili za kazenski pregon, zoper 65 % so vložili obtožbo, zoper 13 % pa je bila zadeva razrešena na drug način (odstop ali združitvev zadev, dopolnitev preiskave, izjava, da odstopa od pregona, prekinitvev preiskave).

Obtoženih je bilo 40% polnoletnih storilcev, doseženih pa kar 79% obsodilnih sodb (Vrhovno državno tožilstvo, 2012).

Glede na te podatke, bi lahko rekli, da policija pri svojem delu ni bila najbolj učinkovita. Zaskrbljujoč je podatek, da je bila zavržena skoraj polovica vseh podanih kazenskih ovadb ter da je to število celo naraslo glede na prejšnje leto. Potrebno je, da se policija kar se da potruži pri samem zbiranju dokazov, da se zaveda katere informacije imajo dokazni in ne samo informativni pomen ter tako tožilcu posreduje kvalitetno kazensko ovadbo, kajti sama kakovost ovadbe in zbranih dokazov vpliva na odločitev tožilca o nadaljnjem delu, sama odločitev tožilca o vloženi kazenski ovadbi pa je tudi pomembno merilo stopnje preiskovanosti kriminalitete v predkazenskem postopku.

2.2 Kriterij glede na raziskanost (obstoječi statistični podatki in podatki raziskav)

Najbolj značilno ocenjevanje policijske uspešnosti in učinkovitosti je ocenjevanje z uporabo (policijskih) statistik, torej uporaba kriterija raziskanosti kriminalitete.

Kriminalistično preiskovanje je uspešno, če vodi do odkritja domnevnega storilca in bo dovolj dokazov za kazensko ovadbo. Čim višja je stopnja raziskanosti kriminalitete, tem bolj uspešno naj bi bilo tudi samo kriminalistično preiskovanje (Maver, 2007).

Statistični podatki o kaznivih dejanjih, ki jih vodi policija, zajemajo zaznana kazniva dejanja, to pa ni vsa kriminaliteta, saj številna dejanja ostanejo prikrita in neprijavljena in je dejanske kriminalitete mnogo več od uradno zaznane. Neprijavljena kriminaliteta oziroma temno polje kriminalitete, so vsa kazniva dejanja, ki so bila dejansko izvršena v nekem času, na določenem

področju, vendar niso bila prijavljena policiji. Temno polje kriminalitete je mogoče ugotavljati z viktimizacijskimi študijami in zadnja tovrstna študija je pokazala, da je ostalo neprijavljenih kar 60% poskusov vloma, 50% spolnih prestopkov ter 47% telesnih napadov (Maver, 2004).

Iz Poročila o delu policije za leto 2011, je bilo v letu 2011 storjenih 88.722 kaznivih dejanj, od tega je bilo preiskanih 43.529, kar znaša 49,1%.

Tabela 1: Število preiskanih kaznivih dejanj (Vir: Policija, 2012)

	2007	2008	2009	2010	2011
Št. kaznivih dejanj	88.197	81.917	87.463	89.489	88.722
Št. preiskanih kaznivih dejanj	38.213	36.936	42.247	46.133	43.529
Delež preiskanih kaznivih dejanj [v %]	43,3	45,1	48,3	51,6	49,1
Št. kaznivih dejanj, ki jih je odkrila policija	9.858	9.263	9.431	11.947	10.494
Delež kaznivih dejanj, ki jih je odkrila policija [v %]	11,2	11,3	10,8	13,4	11,8

Lahko bi rekli, da je bilo delo policije pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj v letu 2011 glede na prejšnja leta, povprečno. Policija je preiskala skoraj polovico kaznivih dejanj (za dober procent slabše kot leto poprej), odkrila pa jih je le dobrih 11%. Glede na prejšnja štiri leta, se učinkovitost policije pri preiskovanju kaznivih dejanj ni izboljšala, kar kaže na dejstvo, da je to področje še potrebno pozornosti.

2.3 Kriterij glede na vrsto kaznivega dejanja

Vsi vemo, da se kazniva dejanja med seboj razlikujejo po obsegu, kompliciranosti, težavnosti pri preiskovanju. Tako ni isto, če mora policija preiskovati »lažja«, bagatelna kazniva dejanja ali pa kazniva dejanja, ki zahtevajo več znanja, so težja za razrešitev ipd. Zato se razlikuje uspešnost in učinkovitost pri preiskovanju le teh.

Kot vir sem uporabila obsežno raziskavo z naslovom Analiza učinkovitosti policijskega preiskovanja kaznivih dejanj z upoštevanjem razvoja kriminalistične stroke ter dokaznih standardov kazenskega postopka, ki je bila opravljena leta 2006. Povzela sem glavne ugotovitve raziskave glede učinkovitosti preiskovanja nekaterih kaznivih dejanj.

I. Kaznivo dejanje tatvine:

Tatvine naj bi predstavljale kar 1/3 vseh obravnavanih kaznivih dejanj, policiji pa uspe raziskati približno 1/5 prijavljenih tatvin. Pri samem preiskovanju tatvin so uspešnejše policijske enote, ki obravnavajo manj tatvin, saj v povprečju tudi dalj časa porabijo za samo preiskovanje. Uspešnejše pa so tudi policijske enote, ki delujejo na vaških območjih, kajti vasi so majhne, ljudje se med seboj poznajo in veliko vedo drug o drugem in kaj se na vasi dogaja in lahko s temi informacijami pomembno prispevajo k uspešnosti policije pri odkrivanju kaznivega dejanja.

Največji delež (40%) raziskanih tatvin predstavljajo tatvine, pri katerih je policija izvedela za osumljenca že v času zaznave kaznivega dejanja, povprečen čas preiskovanja pa znaša 33 dni.

II. Kaznivo dejanje ropa:

Ropi predstavljajo 0,6% vseh obravnavanih kaznivih dejanj, od vseh prijavljenih ropov pa jih policija razišče dobro polovico. Več kot 1/3 ropov pa je policija raziskala z zbiranjem obvestil od občanov. Policija je najbolj uspešna pri preiskovanju ropov, katere je sama odkrila kot samostojna kazniva dejanja ali pa v sklopu preiskovanja drugih kaznivih dejanj in v prvih petih dneh preiskovanja, opravi že več kot polovico vseh kriminalističnih opravil v zvezi z preiskovanjem ropov.

III. Kaznivo dejanje umora:

Umori predstavljajo 0,1% vseh obravnavanih kaznivih dejanj, policija pa razišče skoraj 90% prijavljenih umorov. Povprečen čas preiskovanja raziskanih umorov traja 25 dni, neraziskanih umorov pa 3 mesece.

IV. Kaznivo dejanje posilstva:

Kazniva dejanja posilstva predstavljajo 0,134% vseh obravnavanih kaznivih dejanj, policiji pa uspe raziskati 81% prijavljenih posilstev. Povprečen čas preiskovanja neraziskanih in raziskanih posilstev znaša 33 dni. Čas prijave posilstva glede na čas storitve pa statistično ne vpliva na samo raziskanost tovrstnih kaznivih dejanj.

Če povzamemo naj bi povprečna raziskanost vseh kaznivih dejanj znašala 41,1%, povprečen čas preiskovanja pa naj bi za raziskana kazniva dejanja trajal 33,4 dni, za neraziskana pa 29,6 dni (Jager, 2006).

Kriminalistično preiskovanje se razlikuje glede na različne tipe kaznivih dejanj, popolnoma različna pa je lahko taktika preiskovanja tudi pri enakovrstnih kaznivih dejanjih. Pomembno je, da se vsi sodelujoči organi v kazenski zadevi pripravijo, vsak po svojih možnostih in dolžnostih. Strinjam se, da je tudi pri preiskovanju kriminalitete absolutno potrebno sodelovanje, čim več radovednosti in še posebej pazljivosti in pa pozornosti.

2.3 Kriterij glede na zadovoljstvo javnosti z delom policije

V tem podpoglavju sem kot primarni vir uporabila podatke in poročilo opravljene raziskave o stališčih oškodovancev premoženjskih kaznivih dejanj do postopkov policistov.

Oškodovanci kaznivih dejanj so med najbolj poklicanimi javnostmi, ki lahko ocenjujejo kakovost dela policijskih organizacij, saj so le ti imeli s policijskimi organizacijami neposredno izkušnjo in so zato primerni za ocenjevanje dela policijskih organizacij (Dvoršek et al., 2002).

Ugotovljeno je bilo, da so žrtve kaznivih dejanj policiste, s katerimi so najprej prišle v stik ob prijavi, označile kot prijazne (tako jih je menilo 65,2%) in večini se je zdelo, da so jih policisti spraševali o pomembnih dejstvih, kateri bi lahko pripomogli k preiskavi kaznivega dejanja. Oškodovanci (77%) so bili zadovoljni tudi s hitrostjo prihoda na kraj dejanja ter z delom policista, kriminalista, ki je opravljal ogled (Dvoršek et al., 2002).

Uporabila pa sem tudi podatke javnomnenjske raziskave o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu policije iz leta 2009.

Analiza podatkov kaže, da policiji zaupa 51,7% vprašanih, z delom policije pa je zadovoljnih 48% anketirancev. Glede na istovrstne raziskave prejšnjih let, naj bi se odstotek slabih ocen povečal za 2,5%, delež dobrih ocen pa naj bi padel za 0,5%.

Da je pri svojem delu policija uspešna meni le 38,6% anketiranih, glede na ocene uspešnosti delovanja policije pa naj bi 37,7% vprašanih menilo, da je policija učinkovita pri odkrivanju in prijemanju storilcev kaznivih dejanj. Le okrog 17% pa naj bi jih menilo, da je policija uspešna pri odkrivanju gospodarskega kriminala in korupcije.

Razveseljivo pa je dejstvo, da se večina anketiranih v svojem okolju počuti varno in so svoj občutek varnosti ocenili s povprečno oceno 4,26 (glede na 5-stopenjsko lestvico, 1-pomeni sploh se ne počutim varno, 5-pomeni počutim se povsem varno) (Javnomenjska raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu policije, 2009).

Iz poročila Ministrstva za notranje zadeve [MNZ] za leto 2011 pa je razvidno, da se je zmanjšalo število vloženih pritožb glede policijskega dela.

Tabela 1: Zaključeni pritožbeni postopki v obdobju od leta 2005 do leta 2011 (Vir: MNZ, 2012)

Leto	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Število rešenih pritožb	775	651	681	801	714	676	609

Glede na kriterij zadovoljstva javnosti z delom policije, bi lahko rekli, da je policija učinkovita. Raziskave so pokazale pozitivne ocene, oškodovanci so v večini bili zelo zadovoljni z delom policistov, prav tako ljudje policiji zaupajo in se počutijo varne. Tudi zmanjšanje vloženih pritožb glede dela policije kaže na izboljšanje učinkovitosti.

Dokaj slabo mnenje pa ima javnost glede preiskovanja kaznivih dejanj, predvsem gospodarskega kriminala in korupcije, vendar menim, da je to posledica predvsem popačenega medijskega poročanja. Ker so v kazniva dejanja korupcije pogosto vključeni znani Slovenci, je le to za javnost bolj zanimivo in to predstavlja tržno nišo za medije. Zato mediji poročajo le o tem, pogosto priredijo podatke in predstavijo policijo kot popolnoma neučinkovito pri svojem delu. Pomembno pa se je zavedati, da javnost z vidika preiskovanja kaznivih dejanj predstavlja zaveznika policije, saj je brez njihovega sodelovanja uspešnost policije zelo majhna. Kajti, v boljših odnosih kot so policisti z javnostjo, rajši bo javnost z njimi sodelovala pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj pa tudi pri preprečevanju le teh (Dvoršek et al., 2002).

3 Posamezna preiskovalna in operativna dejanja in učinkovitost

3.1 Oglad kraja dejanja

Oglad kraja dejanja predstavlja enega izmed najpomembnejših virov informacij o dejanju, ki se je zgodilo.

Sledovi na kraju dejanja lahko kažejo na sam obstoj kaznivega dejanja, na način izvršitve, povezanost storilca s krajem dejanja, lahko tudi omogočijo identifikacijo osumljenca ter usmeritev preiskave v pravo smer. Ker iskanje in odvzem določenih sledov zahteva specifična znanja, je za samo učinkovitost in uspešnost preiskovanja potrebno, da v takšnih primerih

sodelujejo strokovnjaki različnih strok. Prav tako je za večjo učinkovitost pomembno, da se kraj dejanja kar najhitreje zavaruje, kajti obstajajo različne nevarnosti uničenja ali poškodovanja sledov. Maver in Gerjevič (2008) menita, da bi se učinkovitost povečala z samo reorganizacijo dela na samem kraju preiskovanja (potrebno je bolj pogosto sodelovanje z strokovnjaki, ki lahko zaradi znanja, ki ga posedujejo opravijo tudi bolj kakovosten ogled in zavarovanje sledi).

3.2 Kriminalistična analitika

Kar daje procesu preiskovanja kaznivih dejanj še večjo kakovost pa je tudi operativna analitika. Maver (2004) jo v svojem učbeniku definira kot »celoto analitskih tehnik, ki omogočajo preiskovanje konkretne kriminalne dejavnosti posameznikov ali skupin« (Maver, 2004: 184).

Operativna analitika je pomembno orodje, ki se uporablja v zapletenih preiskovalnih situacijah, ko se preiskovalci srečujejo z informacijskimi neznankami v zvezi s kaznivim dejanjem ali nizom dejanj kot tudi v zvezi s storilcem ali storilci, lahko pa se znajdejo tudi v položaju, ko informacije postanejo količinsko neobvladljive ter običajni miselni procesi sami po sebi ne vodijo k pravilnemu razumevanju problema.

Tako sistem operativne analitike daje preiskovalcem ustrezna orodja za tisti informacijski optimum, kateri bo obvladljiv, jasen in bo kazal na določene značilnosti glede dejanj, storilcev ter povezav.

3.3 Proaktivno usmerjena (obveščevalna) policijska dejavnost

Obveščevalno vodena policijska dejavnost se iz operativne taktike razvija v nov model policijske dejavnosti, ki obenem prerašča v menedžerski model, kjer odločanje temelji na analizah kriminalistično obveščevalne analitike ter v filozofijo, ki daje večji poudarek sodelovanju, izmenjavi informacij in strateškim rešitvam kriminalističnih problemov.

Model obveščevalno vodene policijske dejavnosti omogoča, da se policijsko delovanje razširja na širok spekter kriminalističnih problemov ter nudi policiji in analitikom resnično priložnost vplivanja na kriminaliteto. Holističen in celovit pristop ocenjevanja socialne škode, katero povzroča kriminaliteta, omogoča policiji preprečevanje kriminalitete v širšem obsegu in se ne omejuje na reševanje le enega primera, ki se je že zgodil.

3.4 Strateški dokumenti

Kar se je uveljavilo v naši državi in naj bi doprineslo k večji učinkovitosti pri preiskovanju kaznivih dejanj pa je tudi sprejem Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete.

Temeljni cilj Resolucije za obdobje 2007–2011 je usmeriti napore institucij države in civilne družbe v ustvarjanje okoliščin, ki bodo prebivalkam in prebivalcem Republike Slovenije zagotovile prebivanje in delo v varnem okolju in jim s tem omogočile kakovostno življenje. V resoluciji je poudarek na načrtnemu in usklajenemu izvajanju dejavnosti vseh tistih državnih institucij, civilne družbe in državljanov, ki lahko kakor koli prispevajo k obvladovanju in zmanjševanju kriminalitete (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete, 2007).

4 Primerjava metod za ocenjevanje uspešnosti in učinkovitosti

Za spremljanje ter ocenjevanje uspešnosti in učinkovitosti so potrebni različni modeli, metode in standardi in pomembno je, da se le ti prepletajo ter dopolnjujejo.

Pri ocenjevanju učinkovitosti policijske organizacije se je potrebno zavedati, da se le ta organizacija razlikuje od drugih, saj je zanjo značilna hierarhična organiziranost vojaško-štabnega tipa in represivno delovanje. Prav zato je smiselno koncipirati poseben, specifičnim okoliščinam prilagojen model, ki bo hkrati podlaga za upravljanje kakovosti policijskega dela (Svetek, 2007).

Pri presojanju uspešnosti metod je treba upoštevati, da je izložek policijske organizacije stopnja varnosti ljudi pred kriminalom na določenem območju, vložek pa število zaposlenih, število in vrsta opreme, s katero razpolagajo ter višina finančnih sredstev ter da so stranke policije vsi ljudje, ki so na območju, na katerem policijska enota zagotavlja varnost.

Ob upoštevanju teh posebnosti Svetek (2007) meni, da je v policiji smiselno sprva uvesti uravnotežen sistem kazalnikov dejavnosti, notranji benchmarking ter ugotavljanje zadovoljstva oškodovancev s policijskim delom s pomočjo metode SERVQUAL. Na podlagi tega pa bi lahko pričeli z uvajanjem sistema za obvladovanje kakovosti, kombiniranega z načeli TQM (poudarja maksimizacijo kakovosti in preprečevanje vseh možnih napak) in orodji za samoocenjevanje organizacij javne uprave.

4.1 Neustreznost obstoječih metod za merjenje uspešnosti in učinkovitosti policije na področju kriminalitete

Ocena ustreznosti spremljanja učinkovitosti ter uspešnosti slovenske policije na področju kriminalitete, temelji na analizi načina merjenja dejavnosti pri razvojnih projektih policije, načina določanja ciljev in usmeritev za delo, načina spremljanja realizacije načrtovanih nalog, uporabnosti policijskega informacijskega sistema in pa kriminalitetne statistike, obsega dela in alokacije resursov in načina spremljanja javnega mnenja o policijskem delu (Svetek, 2007).

Analiza uporabljenih metod za ocenjevanje učinkovitosti je pokazala, da so bila pri razvojnih projektih večkrat nekorektno aplicirana merila za spremljanje dejavnosti, posledično pa je prihajalo do zavajajočih interpretacij podatkov o policijskem delu ter varnostnih razmerah na področju kriminalitete.

Zaradi preveč deklarativno postavljenih ciljev, odsotnosti jasno določenih vzročno posledičnih razmerij v sistemu letnega in srednjeročnega načrtovanja dela ter le formalnega spremljanja realizacije načrtovanih nalog prihaja do zastojev pri prenosu odločitev z institucionalne na instrumentalno raven upravnega procesa ter do blokade uvajanja sodobnih načel javnega menedžmenta v policijo.

Informacijski sistem ni prilagojen zahtevam sodobne informacijske tehnologije in omogoča samo tri kazalnike uspešnosti preiskovanja kaznivih dejanj. Ti pa so število kaznivih dejanj, ki jih je policija odkrila sama, število vseh obravnavanih kaznivih dejanj ter stopnjo njihove preiskavnosti, ne glede na to, kdaj je bil osumljenec znan policiji.

Ugotovljena je neenakomerna obremenitev kadrovskih resursov s preiskovanjem kaznivih dejanj ter precej kadrovskih rezerv za delo na tem področju. Z obstoječo metodologijo proračunskega načrtovanja ni mogoče spremljati dodeljenih ter porabljenih finančnih sredstev po posameznih enotah, kar onemogoča ugotavljanje učinkovitosti in pa stroškovne uspešnosti.

Slabost pa je tudi v tem, da policija pri ocenjevanju svoje dejavnosti na področju kriminalitete ne uporablja rezultatov javnomnenjskih raziskav.

Obstoječi način spremljanja policijske dejavnosti na področju kriminalitete temelji le na posameznih tradicionalnih merilih policijske statistike in spremljanju realizacije načrtovanih nalog in ne omogoča kakovostnega upravnega procesa na instrumentalni ravni.

Ker ni ustreznih meril učinkovitosti ter uspešnosti, ni mogoče optimalno planirati ter določiti ciljev in njihove operacionalizacije. Netransparentnost organizacijskega poslovanja pa onemogoča uvedbo procesnega pristopa k upravljanju kakovosti delovanja policijskih enot (Svetek, 2007).

4.2 Zasnova novega modela za upravljanje uspešnosti in učinkovitosti

Iz okoliščin izhaja, da je nujen nov model načrtovanja in spremljanja uspešnosti ter učinkovitosti slovenske policije na področju odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj. S tem bi bila ustvarjena podlaga za vzpostavitev upravljanja z dejavniki ogrožanja varnosti, kot tudi podlaga za uveljavitev sodobnih načel strateškega vodenja policije.

Nov model za načrtovanje in spremljanje dejavnosti policije na področju kriminalitete je zasnovan na merjenju resursov, procesov, produktov ter rezultatov dejavnosti. Na podlagi meritev se sprejemajo korektivni ukrepi, kasneje pa z modifikacijo ciljev in izvedbenih postopkov steče naslednji cikel dejavnosti (Svetek, 2007).

Strateški cilji se oblikujejo na institucionalni ravni odločanja, v vladi, parlamentu in notranjem ministrstvu. Policiji pa se posredujejo v obliki obveznih usmeritev ministra za notranje zadeve. Iz strateških ciljev nato policija oblikuje merljive operativne cilje, ki omogočajo spremljanje realizacije na podlagi merjenja dejavnosti ter njenih rezultatov.

Pri samem merjenju pa je potrebno upoštevati tudi zunanje okoliščine, ki vplivajo na izvajanje in rezultate dejavnosti, kot so spremembe zakonodaje, spremembe kriminalnih tokov in podobno.

Prehod iz obstoječega načina merjenja na nov način zahteva predvsem prilagoditev informacijskega sistema policije in proračunskega načrtovanja ter poročanja, poleg tega pa je treba v sodelovanju z zunanjimi institucijami vzpostaviti sistem spremljanja javnega mnenja ter skupin ljudi, kateri so bili kakorkoli vpleteni v kazniva dejanja. Hkrati pa je potrebno prilagoditi proračunsko načrtovanje tako, da bodo postavke proračuna kazale prihodke ter izdatke tudi po posameznih področjih in enotah policije.

Model pa bi bilo možno aplicirati tudi na drugih področjih policijskega dela in ga s tem razširiti na spremljanje celotne policijske dejavnosti (Svetek, 2007).

5 Zaključek

Uspešnost in učinkovitost sta čedalje pomembnejši sestavini delovanja javne uprave in s tem tudi dela policije. Kot že navedeno, uspešnost policijskega dela pomeni, da policija doseže zastavljene cilje, učinkovita pa postane takrat, ko te cilj doseže z minimalnimi sredstvi, stroški (Jager, 2006).

V članku sem skušala odgovoriti na vprašanje kaj sploh pomeni učinkovitost kriminalističnega preiskovanja in kakšni so kriteriji za merjenje le-te. Predpostavila sem, da sta učinkovitost ter merilo učinkovitosti kriminalističnega preiskovanja odvisna od več dejavnikov, kot so organizacija policije, vrsta kaznivih dejanj, raziskanost kaznivih dejanj, obstoječi statistični podatki in podobno.

To drži, saj je učinkovitost širok pojem za katerega ne moremo postaviti le enega in enotnega merila. Ljudje živimo v različnih okoljih, zato si vsak lahko ta pojem razlaga drugače, čeprav osnovni namen ostaja vedno enak. Kaj torej pomeni učinkovitost kriminalističnega preiskovanja? Je policija pri preiskovanju učinkovita glede na to koliko kaznivih dejanj preišče? Ali je učinkovitost policije odvisna od tega kako se razplete predkazenski in kazenski postopek? Da je dosežena obsodba? Robert Peel (1829) je v svojih znamenitih policijskih načelih navedel, da »je indikator policijske učinkovitosti odsotnost kriminala in nereda, ne pa prikaz posameznih aktivnosti policije v zvezi z upravljanjem kriminala in nereda. Spet drugi lahko menijo, da je učinkovitost preiskovanja povezana z sredstvi, ki so bila vložena v sam postopek ali pa da na učinkovitost vpliva tudi stopnja zadovoljstva javnosti z delom policije. Meril je torej več.

Opisala pa sem tudi štiri kriterije, ki naj bi kazali na učinkovitost kriminalističnega preiskovanja. Kot prvi je bil to kriterij glede na značilnosti predkazenskega in kazenskega postopka. Torej kaj se je dogajalo znotraj preiskovalnega postopka, ali so kriminalisti odkrili storilca kaznivega dejanja, je bil le ta obtožen in na koncu tudi obsojen. Iz poročila državnega tožilstva za leto 2010 sem ugotovila, da je delež ovadenih storilcev narasel za 5,7% glede na leto 2009, zavrženih je bilo 42% ovadb, obtoženih je bilo 40% polnoletnih storilcev, doseženih pa kar 79% obsodilnih sodb (Vrhovno državno tožilstvo, 2012). Glede na ta kriterij policija pri svojem delu ni bila najbolj učinkovita. To kaže dejstvo, da je bila zavržena skoraj polovica kazenskih ovadb, saj je omenjeno število glede na prejšnje leto še celo naraslo (leta 2009 zavrženih 37% kazenskih ovadb).

Drug kriterij se je nanašal na samo raziskanost kaznivih dejanj. Maver(2007) zagovarja tezo, da čim višja kot je raziskanost kriminalitete, tem bolj uspešno je kriminalistično preiskovanje. Uporabila sem podatke letnega poročila policije, ki so »pokazali«, da je policija v letu 2011 preiskala 49,1% kaznivih dejanj, odkrila pa jih je 11,8% (Policija, 2012). Pri samem preiskovanju je bila policija torej dokaj učinkovita, na žalost pa ne moremo enako trditi tudi za samo odkrivanje kaznivih dejanj zato je to področje še potrebno pozornosti.

Kot tretji kriterij sem uporabila kriterij glede na vrsto kaznivega dejanja, torej kako uspešna in učinkovita je policija pri preiskovanju posameznih vrst kaznivih dejanj. Za ta kriterij mi je bila v pomoč raziskava z naslovom Analiza učinkovitosti policijskega preiskovanja kaznivih dejanj z upoštevanjem razvoja kriminalistične stroke, ter dokaznih standardov kazenskega postopka, ki je bila opravljena leta 2006. Navedla pa sem rezultate raziskave za kaznivo dejanje tatvine, roba, umora in posilstva.

Ugotovljeno je bilo, da policija preišče 1/5 vseh prijavljenih tatvin, skoraj polovico ropov, 90% umorov ter 81% prijavljenih posilstev (Jager, 2006).

Iz statistike je razvidno, da je policija najbolj uspešna pri preiskovanju kaznivega dejanja umora in posilstva. Menim, da je temu tako, ker se največ umorov v Sloveniji zgodi prav znotraj družine. Tudi pri posilstvih žrtev dostikrat pozna storilca in lahko s tem pripomore k večji uspešnosti preiskovanja.

Za četrti kriterij pa sem uporabila kriterij zadovoljstva javnosti z delom policije in glede na raziskave (kot sta raziskava Stališča oškodovancev premoženjskih kaznivih dejanj do postopkov

policistov (Dvoršek et al., 2002) in Javnomnenjska raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu iz leta 2009) ugotovila, da imajo žrtve kaznivih dejanj policiste za prijazne in da so relativno zadovoljne z njihovim delom (Dvoršek et al., 2002).

Iz javnomnenjske raziskave stališč javnosti o policiji iz leta 2009 pa sem ugotovila, da policiji zaupa 51,7% anketiranih, da je 37,7% vprašanih menilo, da je policija učinkovita pri odkrivanju in prijemanju storilcev kaznivih dejanj, le okrog 17% pa naj bi jih menilo, da je policija uspešna pri odkrivanju gospodarskega kriminala in korupcije. Raziskave so pokazale dokaj pozitivno mnenje ljudi o samem delu policije, »slabi« so bili edino rezultati glede mnenja o učinkovitosti pri preiskovanju kaznivih dejanj, za kar pa sem že prej v nalogi omenila, da menim, da je to posledica predvsem popačenega medijskega predstavljanja policijskega dela in kriminalitete.

Da bi javnost čim bolj zaupala policiji so bila v lanskem letu prizadevanja policije usmerjena h krepitvi zaupanja notranje in zunanje javnosti v strokovno integriteto in operativno avtonomijo dela. K temu sta prispevala strokovni svet za policijsko pravo in pooblastila in pa odbor za integriteto in etiko. Za izboljšanje podobe policije v javnosti je odbor za integriteto in etiko pripravil tri obsežnejše projekte, ki se bodo izvajali v prihodnjih letih, in sicer projekt Organizacijska klima in podoba policije v javnosti 2012–2015 ter pilotska projekta Medsebojni odnosi in Etični telefon (MNZ, 2012).

Potreben pa je nov in celovit model načrtovanja in spremljanja uspešnosti, ter učinkovitosti slovenske policije na področju odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj.

Svetek (2007) je ugotovil, da je analiza uporabljenih metod za ocenjevanje učinkovitosti pokazala, da so bila pri razvojnih projektih večkrat nekorektno aplicirana merila za spremljanje dejavnosti. Posledično je tako prihajalo do zavajajočih interpretacij podatkov o policijskem delu ter varnostnih razmerah na področju kriminalitete. Informacijski sistem ni prilagojen zahtevam sodobne informacijske tehnologije in omogoča samo tri kazalnike uspešnosti preiskovanja kaznivih dejanj. Sestavljajo ga kriteriji števila kaznivih dejanj, ki jih je policija odkrila sama, število vseh obravnavanih kaznivih dejanj ter stopnjo njihove preiskovanosti, ne glede na to, kdaj je bil osumljenec znan policiji. Prav tako je ugotovil, da z obstoječo metodologijo proračunskega načrtovanja ni mogoče spremljati dodeljenih ter porabljenih finančnih sredstev po posameznih enotah, kar onemogoča ugotavljanje učinkovitosti in pa stroškovne uspešnosti. Meni pa tudi, da obstoječi kazalniki uspešnosti in učinkovitosti policije temeljijo na samoocenjevanju realizacije postavljenih ciljev in policijski statistiki. Podatki se poljubno interpretirajo in namesto dejanske učinkovitosti kažejo na pomanjkljivosti pri evidentiranju, obdelavi in prikazovanju podatkov iz policijskih evidenc, zato Svetek (2007) navaja, da »je potrebno razviti nov model spremljanja in ocenjevanja dejavnosti.« (Svetek, 2007: 11)

Učinkovitost kriminalističnega preiskovanja je torej področje, kateremu bo v prihodnosti še potrebno nameniti kar nekaj pozornosti. Kazniva dejanja se dogajajo skoraj vsak sleherni dan, vedno bolj smo ogroženi s strani organiziranega kriminala, vedno bolj pogosta pa so tudi kazniva dejanja gospodarskega kriminala. Temu se je potrebno upreti. Za to pa so potrebna znanja vseh organov kazenskega postopka, potrebno je njihovo medsebojno sodelovanje, njim pa je potrebna podpora tudi s strani drugih državnih organov kot tudi množične javnosti. Vsi se moramo zavedati problematike kriminalitete, kakšno škodo povzroča, prav tako pa menim, da se je potrebno zavedati, da je to problem vseh, ne samo policije in ne moremo vse odgovornosti za ta problem prenesti na policijsko organizacijo.

Literatura

- Anželj, D. (2001). *Management v policiji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dvoršek, A., Gorenak, V., Lobnikar, B., Maver, D., Meško, G., Pagon, M. et. al. (2002). *Stališča oškodovancev premoženjskih kaznivih dejanj do postopkov policistov*. Ljubljana: Visoka policijsko- varnostna šola.
- Jager, M. (2006). *Analiza učinkovitosti policijskega preiskovanja kaznivih dejanj z upoštevanjem razvoja kriminalistične stroke ter dokaznih standardov kazenskega postopka*. Raziskava št. 146. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Javnomenjska raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu policije*. (2009). Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije
- Maver, D. (2004). *Kriminalistika: uvod, taktika, tehnika*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Maver, D. (2007). Spoznavni (hevristični) in dokazni (silogistični) vidiki preiskovanja kaznivih dejanj. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Problemi dokazovanja v zahtevnih kazenskih postopkih* (str. 33-44). Maribor: Pravna fakulteta in Fakulteta za varnostne vede.
- Maver, D. in Gerjevič, A. (2008). Burglary Investigation Effectiveness in Slovenia: Can it be Improved with Better Crime Scene Examination. V G. Meško, A. Sotlar in B. Tominc (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe: Social Control in Contemporary Society-Practice and Research* (str. 81-83). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2012). *Letno poročilo ministrstva za notranje zadeve za leto 2011*. Pridobljeno na http://www.mnz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/
- Policija. (2012). *Poročilo o delu policije za leto 2011*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/index.php/statistika/letna-poroila>
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2007-2011. (2007). *Uradni list RS*, (40/07).
- Svetek, S. (2007). Merjenje uspešnosti in učinkovitosti dela policije na področju kriminalitete. V B. Lobnikar (ur.), *8. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 1- 15). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Vrhovno državno tožilstvo. (2012). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2009*. Pridobljeno na [http:// www.dt-rs.si](http://www.dt-rs.si)
- Vrhovno državno tožilstvo. (2012). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2010*. Pridobljeno na [http:// www.dt-rs.si](http://www.dt-rs.si)